

Araştırma Makalesi

Aynalıkavak Kasrı Duvar Yazılarına Yansıyan Osmanlı-İran Rekabeti

Kemal Kahraman*

(ORCID: 0000-0002-0595-7229)

Makale Gönderim Tarihi
03.02.2022

Makale Kabul Tarihi
12.03.2022

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Kahraman, K., "Aynalıkavak Kasrı Duvar Yazılarına Yansıyan Osmanlı-İran Rekabeti", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7/1 (Mart 2022): 98-144.

APA: Kahraman, K. (2022). Aynalıkavak Kasrı Duvar Yazılarına Yansıyan Osmanlı-İran Rekabeti. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7 (1), 98-114.

Öz

Aynalıkavak Kasrı, İstanbul'da, Batılıların Altın Boynuz dediği Haliç'te bir zamanlar Tersane Sarayı adı verilen yapı topluluğundan günümüze kalan küçük fakat özgün bir binadır. Geniş bahçesiyle birlikte halen Milli Saraylar uhdesinde bulunmaktadır. Kasrın Okmeydanı tarafına açılan bahçe kapısındaki kitabe ve kasrın içinde duvarları süsleyen yazılar, mimari özellikleriyle birlikte büyük önem taşımaktadır. Son demlerini yaşayan klasik Osmanlı mimarisi burada klasik Osmanlı şii ve hat sanatıyla buluşmaktadır. Yazımız bu buluşmadan yola çıkarak, söz konusu yazılarda görülen Osmanlı - İran hanedanları arasındaki tarihi rekabette odaklanmaktadır.

Birinci bölümde Aynalıkavak Kasrı, tarihi ve yazılarıyla ilgili bir değerlendirme yapılmaktadır. İkinci bölümde aynı dönemde siyasi, dini ve kültürel bağlamda yoğun bir şekilde yaşanan Osmanlı İran rekabeti ana hatlarıyla ortaya konmaktadır. Üçüncü bölümde bu rekabetin Aynalıkavak

* Dr., TBMM Milli Saraylar, Türkiye, kekahraman58@gmail.com
PhD., Grand National Assembly of Turkey, Directorate of National Palaces, Turkey.

duvarlarındaki yazılara ve şiirlere yansımaları ele alınmaktadır. Son bölümde şiirlerin asıllarına ve sadeleştirdiğimiz metinlere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aynalıkavak, tersane, Şeyh Galip, Yesari, Enderuni Fazıl, Galata Mevlevihanesi, Talik, Osmanlı, Lale Devri, Sadabad, Safavi, İran.

Ottoman - Iranian Rivalry Reflected at the Wall Incriptions of Aynalıkavak Palace

Abstract

Aynalıkavak Palace is a small but unique building remaining from the Imperial Dockyard Palace complex by the Golden Horn of Istanbul. Together with its vast garden, today it is affiliated with the National Palaces organization. Ottoman inscriptions adorning the garden gate, entrance door and interiors of the palace are of great importance with its classical architecture. Here classical Ottoman architectural style, living its last days, is meeting with classical Ottoman poetry and art of calligraphy.

This work, based on this meeting, focuses on the historical rivalry between Ottoman and Safavid dynasties observed in the poems inscribed on the walls of Aynalıkavak Palace. At the first section we try to make a historical analyses over the time and palace itself. At the second section, the intensive religious, political and cultural rivalry between Ottoman and Iranian dynasties is taken into consideration. At the third section, reflections of this rivalry on the poetry scripted on the entrance and interior walls of Aynalıkavak Palace are studied. At the last section originals of the aforementioned poems and our translated versions of those verses into modern Turkish are presented.

Keywords: Aynalıkavak, tersane, Şeyh Galip, Yesari, Enderuni Fazıl, Galata Mevlevihanesi, Talik, Osmanlı, Lale Devri, Sadabad, Safavi, İran.

Saraydan Kasra

Aynalıkavak Kasrı, Haliç'te günümüze ulaşan değerli bir Osmanlı mirasıdır. III. Selim devrinde sultanın Topkapı sarayından sıkıldığı zaman başını dinlemek ve sanatkarca zaman geçirmek için kaçtığı bir yerdir. Bir biniş sarayıdır. Hariciye Köşkü fonksiyonu da görmüştür. Bulunduğu mekan Bizans devrinden bu yana Altın Boynuz'a nazır imparatorlara ait bir dinlenme ve gezi yeridir. Osmanlı hanedan tarihindeki yeri Fatih

devrine kadar gider. Bostanları ve meyveleri ile meşhur bir “tenezzüh” bölgesidir.¹

Sultan I. Ahmed, o zaman Osmanlı tersanesinin bulunduğu bu alana bir saray yapılmasını istemiştir. İlk binalar 1613'te inşa edilmiştir. Sultan İbrahim yeni yapılan bu sarayda dünyaya gelmiştir. Saltanatının çoğunu burada geçirmiş ve sahile muhteşem bir yalı yaptırmıştır. Arkada tepeye doğru setler halinde çok büyük bir bahçesi vardır. Saray kompleksi 150 dönüm kadar bir arazi kaplar. Enderun ağalarının kullandığı dairelerin ortasında hükümdarın kullandığı Divanhane ve Has Oda vardır.²

Hükümdar dairesinin sahil tarafında birbirine geçitle bağlanan bir cami ve namazgah köşkü mevcuttur. Bunlara Hazinedar Ustalar, Hazine ve Darüssaade Ağaları binaları eklenmiştir. Sarayın büyük havuzu ve balıkhanesi meşhurdur. Fakat saray her devirde aynı ilgiyi görmemiştir. Zaman zaman terk edilmiş ve harap olmuştur.³

Lale Devrinde Tersane Sarayı ve çevresi en ihtişamlı günlerini yaşamıştır.⁴ III. Ahmet sarayı kısmen tamir ettirerek zaman zaman burada kalmıştır. Hattat ve şairdir. Nacip mahlasıyla şiirler yazmıştır. Musiki ile de yakından ilgilidir. Ailesiyle bu saraya yerleşmiştir. Beste ve şiirlerini buradaki Beste Odası'nda yazmıştır.⁵

Oğulları III. Mustafa ve I. Abdülhamid için düzenlediği 15 gün 15 gece süren ünlü sünnet şenlikleri Vehbi'nin *Surname*'si ve Levni'nin minyatürlerinde bütün canlılığıyla günümüze aktarılmıştır.⁶ Bu Osmanlı sanat geleneğinde çok rastlanan bir şey değildir. Minyatürlerin hayat verdiği en önemli yapılar bir hayal alemi gibi renklendirilen Tersane

¹ Volkan Ertürk, XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Sultanlarının Bir Eğlenme ve Dinlenme Mekanı Olarak Tersane Bahçesi, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* Eylül 2013, Yıl 6, Sayı XV, s.91-125.

² Semavi Eyice, Haliç Kıyısında Kalan Son Osmanlı Sarayı: Aynalıkavak Kasrı, *Milli Saraylar Tarihi, Kültür, Kültür ve Mimarlık*, 1, İstanbul 1999, s. 112-131.

³ Jale Dedeoğlu, Aynalıkavak Kasrı'nın Osmanlı Yaşamındaki Yeri, *Milli Saraylar 10* (İstanbul 2012), s.87-101.

⁴ Abdülkadir Özcan, Lale Devri, *DİA* 27, Ankara 2003, s.81-84.

⁵ M. Münir Aktepe, Ahmed III, *DİA* 2, İstanbul 1989, s.34-38.

⁶ *Surname-i Vehbi* (Çev. Mertol Tulum), Ketebe, İstanbul 2021; Topkapı Sarayı III. Ahmet Kütüphanesi, Hazine env. No;3593.

Sarayı sahil köşkleridir.⁷ Tersane Sarayı, Topkapı ve Üsküdar saraylarından sonra hanedanın kullandığı üçüncü büyük saray olmuştur.

Saray bahçesinin yukarıda Okmeydanı'na doğru uzanması konumuz açısından ayrı bir anlam taşımaktadır. Osmanlı Sultanları İslam geleneğine uyararak okçuluğa büyük ilgi göstermiştir. Padişahların attığı okların uzun menzilli olanlarına hatıra olarak birer nişan taşı inşa edilmiştir. Teşvikiye Camii'nin avlusunda Sultan III. Selim ve II. Mahmut'a ait nişan taşları bugün de görülebilir. Aynalıkavak Kasrı girişinde de II. Mahmut adına bir nişan taşı mevcuttur.⁸

Aynalıkavak isminin nereden geldiğiyle ilgili bir hayli rivayet mevcuttur. 1718'de Osmanlı ile Venedik Cumhuriyeti arasında yapılan anlaşmadan sonra Venedik dükünün Sultana gönderdiği büyük ve değerli aynalar bu kasra yerleştiriliyor. Kasır aynalarıyla anılmaya başlıyor.⁹ Bazı kaynaklarda aynalar kavak gibi yüksek olduğundan bu isim veriliyor.¹⁰ Aynaların bugün nerede olduğu bilinmiyor. Diğer saraylara nakledilmiş veya depolarda kaybolmuş olabilir.

Kasrın duvarlarındaki Enderuni Fazıl'a ait şiire bakılırsa o tarihte (1790) Venedik aynaları mevcut durumdadır;

Ne kavak yeli eser bâd-ı sabâ başında

Kasrın âyineleri olmada cevlângehi

İkinci bir rivayet, yapraklarının arka kısmı güneşte parlayan, rüzgarda ışıldayan bir kavak türünün adı Aynalı-kavak'tır. Tersane Sarayı'nın avlusunda bu tür kavaklar vardır.¹¹ İsmail Hakkı Konyalı'nın rivayetine

⁷ Burcu Alarşlan, *Tersane (Aynalıkavak) Sarayının Yerleşim Planı ve Mimari Özellikleri*, İ.Ü. SBE, Sanat Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İst. 1999, s. 190-200.

⁸ Filiz Gündüz, Okmeydanı, *DİA* 33, İst. 2007, s.339 – 340; Abdullah Doğan, *Osmanlı'da Kemankeşlik (Okçuluk) ve Ahilik Ritüelleri*, Ondokuz Mayıs Ün. Beden Eğitimi ve Spor ABD. Doktora Tezi, Temmuz 2017, s.38-43; M. Şinasi Acar, *Osmanlı'da Sportif Atıcılık – Nişan Taşları*, Yem Yay., İstanbul 2013, 270 s.

⁹ Aybry de Montraye, *La Montraye Seyahatnamesi*, İstiklal Kitabevi Yay., İst. 2007, 529 s.

¹⁰ Semavi Eyice, "Aynalıkavak Sarayı", *DİA*, c.4, İst. 1993, s. 264-266.

¹¹ A. Ignace Melling, *Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore* (III. Selim Döneminde İstanbul ve Boğaziçi'nde Resimlerle Bir Gezinti – Tıpkıbasım), Ed. Şevket Rado, YKY Doğan Kardeş, İstanbul 1969; Tülay Artan, *Aynalıkavak Kasrı, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, R. Ekrem Koçu, İstanbul 1958, c.1, s.486.

göre ise sarayın adı, yakınındaki Okmeydanı ile ilgilidir. O dönemde okçuların hedef olarak kullandığı yere “ayna” tabir ediliyor. Ayna, “kavak” adı verilen destek kazıklarına yerleştirilerek hedef oluyor. Bir çeşit nişangah, saraya adını vermiş oluyor.¹²

Bazı kaynaklarda kafes biçimindeki duvarları nedeniyle “ayna sarayı” (Sale de Miroirs) olarak geçen¹³, bazı minyatürlerde gövdesine ayna gömülmüş kavak ağacı çizilen Aynalıkavak Sarayı kompleksi¹⁴, minyatür ve gravürlerde Haliç’e kadar uzanan, bir kısmı kazıklar üzerinde suyun üstünde duran yapılara sahiptir. Gravürlerde tasvir edilen, güzelliğiyle meşhur deniz köşkü en son I. Abdülhamid devrinin son yılında Sadrazam Yusuf Paşa tarafından genişletilerek tamir ettirilmiştir. Köşkün geniş bahçesi tersaneye bitişik olduğundan buraya Tersane Bahçesi adı verilmiştir.¹⁵

Kalan son yapı olan bugünkü kasır, mevcut şeklini Sultan III. Selim zamanında almıştır.¹⁶ Sanatkar padişah öncelikle Lale Devri’nin hatırası olan Sadabad Sarayı’ni ihya etmek istemiştir. Yapılan tamiratlarla buradaki bazı köşkleri ziyarete açtırmıştır. Tersane tarafında donanmanın güçlenmesi için önemli hamleler yapılmıştır. Kıyıda meşhur deniz köşkü yıkılarak arazisi tersaneye dahil edilmiştir. Saray kompleksi içinde yer alan Hasbahçe Köşkü veya Hasoda Kasrı bugünkü şekliyle duvarla çevrilerek kıyıyla irtibatı kesilmiştir. (1791) Köşkün ana yapısı kullanılarak şimdiki Kasr-ı Hümayun inşa edilmiştir.

Yapılan, Tersane Kasrı’nda bir “müceddeden inşa faaliyetidir.” Sultan, hatt-ı hümayunlarıyla ferman buyurmuştur.¹⁷ Fakat temel atma ve tefrişle ilgili en uygun zamanı Münecimbaşı tayin eder,¹⁸ Perşembe

¹² İ. Hakkı Konyalı, “Aynalıkavak Kasrı”, *Tarih Hazinesi II*, S.13 (İst. 1951), s.161-172.

¹³ *Du Loir Seyahatnamesi*, Çev. Mustafa Daş, Ed.Erhan Afyoncu – Ahmet Önal, Yeditepe Yay., İst.2016, 256 s; Alfred Westholm, Cornelius Loos, Swedish Artist in Turkey at the Time of Ahmed III, *DTCF Anadolu (Anatolia) 22*, Ankara 1981, s.167-172.

¹⁴ Semavi Eyice, *Milli Saraylar*.

¹⁵ P. Ğugios İnciyan, *18. Asırda İstanbul*, Terc. Hrand D. Andreasyan, Fetih Cem. Yay. İstanbul 1976, s.96-98; Bkz. Ek 2.

¹⁶ Burcu Alarslan, *Age*.

¹⁷ BOA AE.SABH.1-4-410/H-10-07-1203/1789.

¹⁸ BOA AE.SABH.1- 19-1657/H-10-07-1203; “Aynalıkavak sahil sarayı hümayununun mefruşatı için müneccimbaşı efendi kulları tarafından işbu mah-i şevvalin yirmi ikinci Pazar ertesi günü saat on ikiyi otuz beş dakika mürurunda vakt-i mesud olarak ihtiyar

(Hamis) günü saat beşi kırk iki dakika geçe (mürurunda) temel atma töreni yapılacaktır. Tefriş için ise “işbu mah-i şevvalin yirmi ikinci Pazar ertesi günü saat on ikiyi otuz beş dakika mürurunda vakt-i mesud olarak ihtiyar olunmuştur”. 1792’ye ait bir inşaat defteri, yapılan işlerle ilgili önemli ipuçları veriyor.¹⁹

Verilen saat ve dakika o kadar kesindir ki Sadrazam o vakitte meşgul olduğu için ilgili memurlar tarafından tören icra edilecek, Sadrazam müsait olduğunda gelecektir.²⁰ Aynı tarihli bir hatt-ı hümayunda Sadr-ı Rum Tevfik Efendi²¹ tarafından sarayın inşa tarihiyle ilgili yazılan şiirin sarayın uygun bir yerine nakşedilmesi ferman buyurulmaktadır.²² Belgede “Bab-ı âli” diye adlandırılan “bab-ı cedid-i kebir” cami ve has ahır tarafındaki kapıdır.

Aynalıkavak Kasrı mimari bakımdan klasik döneme ait son saray yapısı olarak kabul edilir.²³ Sanatkar bir padişah olan III. Selim’in kaderi burada devrin iki önemli ustasıyla kesişmektedir; Şeyh Galip Dede Efendi (ö.1799) ve Yesari Mehmet Esad Efendi (ö.1798). Sultan’ın Şeyh Galip’e olan teveccühü, onun şiirine ve kişiliğine duyduğu saygı bilinmektedir. Genç yaşta yazdığı *Hüsn ü Aşk* adlı divanıyla meşhur olan, Mevlevilikte postnişinliğe kadar yükselerek Galata Mevlevihanesi şeyhi olan Şeyh Galip, kendisine büyük yakınlık gösteren Sultan için de kasideler yazmıştır.²⁴

Mevlevi muhibbi olan III. Selim, Şeyh Galip’in talebiyle Galata Mevlevihanesi’ni baştan sona yenileterek bugünkü şeklini vermiştir

olunmakla işbu (zamanda) sahil saray-ı merkumun mefruşatı ferş olunacağı malum-u hümayunları buyuruldukda emr ü ferman...”

¹⁹ TS.MA.d – 809 / H-29-11-1206/1792; Volkan Ertürk, Saraydan Kasıra Aynalıkavak Sarayı, *Tarih Peşinde – Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi-*, Yıl:2013, Sayı 10, s.337-358.

²⁰ BOA AE.SABH.1/278-18637/H.10-07-1203.

²¹ Mehmet İpşirli, Yahya Tevfik Efendi, *DİA*, c. 43, İstanbul 2013, s. 266-67.

²² AE.SABH.1.8-767/H.10-07-1203/1789; “Bab-ı âli diye tesmiye olunan bab-ı cedid-i kebir ki camii-i şerif ve has ahur tarafıdır âna sebt ve tahrir olunacağı... buyurulmaktadır.”

²³ Sedat Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1969, s. 311-324; *Ayşe Hilal Uğurlu, III.Selim’in İstanbul’u; Siyasi ve Askeri Dönüşümler Işığında İmar Faaliyetleri*, İTÜ Fen Bil. Ens. Doktora Tezi, İst. 2012, s.243-254; Ek 1.

²⁴ *Şeyh Galip Divanı*, Haz. Naci Okcu, DİB Yay., Ankara 2014.

(1206/1792). İyi bir tanburi ve neyzen olan padişah aynı zamanda iyi bir bestekardır. Evc-ara, Pesendi, Suz-i Dilara gibi 15 yeni makam tertip etmiştir.²⁵ Bunun için Aynalıkavak Kasrı'nda bir Beste Odası mevcuttur. Bugün oda, dönemin tarzına uygun şekilde tefriş edilmiştir. Şeyh Galip'in Aynalıkavak Kasrı duvarlarını süsleyen şiirleri onu dönemin diğer bir ünlü sanatçısıyla buluşturuyor; Yesari Mehmed Esad.

Aynalıkavak Kasrı duvarlarını Yesari'nin nefis Talik hattı süslemektedir. I. Abdülhamid devrinde yetişen Yesari, esasen İran'a özgü bir yazı tarzı olan Talik hattına Türk zevkine uygun kendine özgü bir karakter kazandırmıştır.²⁶ Onun ve kendisinden icazet alan oğlu Yesarizade Mustafa İzzet Efendi'nin hatları dönemlerindeki birçok esere damgasını vurmuştur. Sultan, "tecdiden" inşa edilen kasrın duvarlarına kasideleri onun yazmasını istemiştir.²⁷ Yesari'nin ustalığı, kasrın duvarlarında Şeyh Galip ve Enderuni Fazıl'ın şiirlerine ayrı bir anlam katmaktadır. Onlar olmadan Aynalıkavak Kasrı'nı düşünemezsiniz.

Yesari Mehmed Esad, vücudunun sağ tarafında rahatsızlığı olduğu için sol eliyle yazmış, bunun için kendisine "solak" anlamında Yesari lakabı verilmiştir. Beylerbeyi Camii, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Emirgan Camii ve Çeşmesi, Fatih türbesi, Topkapı Sarayı gibi birçok eserde bulunan Celi Talik kitabeleri günümüze kadar gelmiştir. Aynalıkavak kasrındaki kuşak yazıları ise, taşa hak olunmayıp siva üzerine yapıştırma varakla işlendiği için, yapılan restorasyonlarda kayıplara uğramıştır.²⁸

Aynalıkavak duvarlarını süsleyen mısraların sahibi olan diğer şair, Enderunlu Fazıl'dır.²⁹ Akka'lı bir aileden gelen Fazıl, I. Abdülhamid devrinde Enderun'a alınarak iyi bir eğitim görmüştür. Fakat saray disiplini ona göre değildir. Maceralı, düzensiz, sürgünlerde geçen bir hayat sürmüştür. Bu onun divan edebiyatı geleneği içinde sosyal

²⁵ Oğuz Karakaya, Sultan III. Selim'in 18. Yüzyıl Osmanlı/Türk Müziğine, Teorisine ve Nota Yazım Biçiminin Gelişimine Katkıları, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 30, Konya 2011, s.597-611.

²⁶ Uğur Derman, Yesari Mehmed Esad, *DİA* 43, İstanbul 2013, s.486-87.

²⁷ Uğur Derman, 486-487.

²⁸ Uğur Derman, 486-487.

²⁹ Sabahattin Küçük, Enderunlu Fazıl, *DİA* 11, İstanbul 1995, s.188-189; Harun Tolasa, Fazıl-ı Enderuni, *TDEA* c. III, İstanbul 1978, s.167-169.

konulara daha fazla eğilmesini sağlamıştır. Fazıl, Şeyh Galip düzeyinde bir şair olmamakla beraber günlük hayata ilişkin şiirleriyle dikkat çekmiştir. Döneminin padişahına yazdığı kasideler önemlidir. Aynalıkavak Kasrı Divanhanesi'nin duvarlarında yer alan tarih kasidesi onlardan birisidir.

Aynalıkavak Kasrı bugünkü şeklini III. Selim devrinde aldığından, hatları ve kitabeleri bu padişah adına yazıldığından, onun adıyla birlikte anılmaktadır. Oysa kaynaklara göre Sultan III. Selim Aynalıkavak Tenkihnamesinden sonra (1774)³⁰ Osmanlı için önemli kayıplara yol açan Yaş (Ziştovi / 1792) anlaşmanın verdiği üzüntüyle bu kasırda ancak bir bahar kalabilmiş, daha sonra burayı terk ederek Beşiktaş Sarayı'na geçmiştir.³¹

Sultanın akıbeti düşünüldüğünde siyasi anlamda pek de mutlu ve başarılı olmayan bir dönemde, şiir, hat gibi sanatların en güzel eserlerini vermesi, medeniyet unsurlarının varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Siyasi ve idari yapı gerilemekte fakat kültür ve sanat henüz olgunluk devrini korumaktadır. Aynı ölçüde olmasa da bu durum İran için de geçerlidir.

Osmanlı-İran Rekabeti

Aynalıkavak duvarlarında öncelikle hat sanatında İran'a bir meydan okuma olduğu anlaşılıyor. Yesari, ünlü Safavi hattat İmad-ı Haseni tarafından zirveye taşınan Talik hattını Osmanlı zevkine uygun şekilde kendine özgü tarzıyla geliştirerek İmad-ı Rum lakabını almıştır.³² Fakat asıl rekabet beyitlerde kendini gösteriyor. Onları hakkıyla anlamak için önce o dönemde Osmanlı ile İran arasındaki siyasi, dini ve kültürel rekabeti hatırlamakta fayda vardır. Her ne kadar Kasrı Şirin anlaşmasıyla sınırlar uzun süreli olarak belirlenmişse de rekabet ve çatışmalar geniş bir zamana yayılmaktadır.

Rekabetin sembolik geçmişi Yavuz Sultan Selim ve Şah İsmail devrine kadar gider. Bu etnik bir karşılaşma değildir. Çünkü iki tarafta Türk

³⁰ "Devlet-i Aliye ile Rusya devleti arasında Aynalıkavak Kasrı'nda akdedilen tenkihname sureti"; TS. MA.d-9923/H-20-06-1193/1779.

³¹ Haluk Y. Şehsuvaroğlu, Aynalıkavak Sarayı, *İstanbul Ansiklopedisi*, R. Ekrem Koçu, İstanbul 1958, c.3, s.1610-1615.

³² Ali Alparslan, İmad-ı Haseni, *DİA*, c.22, İstanbul 2000, s. 169-171.

unsurunun ağırlığı vardır. İran topraklarında bin yıla yakın Türk hakimiyeti söz konusudur. İslam öncesi dönemlere dayanan Fars kimliği inşası modern zamanlara ait bir olgudur.³³ Rekabet daha çok, Osmanlı hanedanı ile Safavi hanedanı arasındadır. Osmanlı Sünni dünyanın, Safaviler Şii dünyanın lideridir. Bunu sadece dini ve siyasi olarak anlamak eksik olur. Günlük hayatta asıl kendini gösteren, kültürel boyuttur.

Mezhep konusunda iki farklı kutup olmalarına rağmen benzerlik ve etkileşim çok büyüktür. Hafız, Hayyam, dil olarak Mevlana ile aynı kaynaktan beslenmiştir. Şah İsmail ve Yavuz Sultan Selim amansız rakiptirler. Ama ikisi de döneminin önemli şairleri arasındadır. Şah İsmail'in "Hatayi" mahlasıyla Türkçe divanı vardır.³⁴ Yavuz Sultan Selim "Selimi" mahlasıyla Türkçe divan sahibidir.³⁵ Birçok Osmanlı şairi Türkçe, Farsça ve Arapça divan yazmıştır.

Kelimeler iki büyük kültür alanında hareket eder, yeni biçimler, anlamlar kazanır. Yüzyıllardan söz ediyoruz. Osmanlıda ilim dili Arapça, sanat ve edebiyat dili Farsça ağırlıklıdır. Devletin ihtişamına ilişkin jargonda Farsça hakimdir. Osmanlı sultanları Farsça "şahlığı koruyan" anlamında "padişah"tır.³⁶ Hüma-yun, İran'da şahlara Osmanlıda padişaha ait anlamında bir lakaptır.³⁷ Divan-ı Hümayun, Ceybi Hümayun gibi. Padişah oğulları "şah oğlu" anlamında "şahzade"dir. İhtişamlı olanı ifade etmek için "şah gibi" anlamına "şahane" deriz. Hükümdara ait yapılarda bu ifade kullanılır; "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane".³⁸

³³ Nail Elhan, Pehleviler Döneminde İran'da Ulus-Devlet: Milli Kimlik ve Geleneğin İcadı, *İran Çalışmaları Dergisi*, c.3, s.2 (2019), s.13-37.

³⁴ Musin Macid, Hatayi'nin Yayınlanmamış Gazelleri, *TÜBAR XXXIX*, 2016 Bahar, s.115-153; *Hatayi Divanı*, Şah İsmail (Derleyen Muhsin Macid), Türkiye Yazma Eserler, İstanbul 2017, 702 s.

³⁵ *Yavuz Sultan Selim Divanı* (Haz. Ali Nihat Tarlan), Kökler Derneği Yay., İstanbul 2016, 416 s.; *Yavuz Sultan Selim Divanı* (Haz. Bedri Bermutlu), Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2021, 456 s.

³⁶ Tufan Gündüz, Şah, *DİA 38*, İstanbul 2010, s.248-250.

³⁷ Hümayun, Tahsin Yazıcı, *DİA 18*, İstanbul 1998, s.479-480.

³⁸ Doğan Özlük, *Türkiye Türkçesinde Farsça Kökenli Kelimeler*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ün. SBE, Fars Dili ve Edebiyatı, İstanbul 2019.

Etkileşim ve rekabet Osmanlı devletinde sonuna kadar devam etmiştir. Sultan III. Ahmet ve Damat İbrahim Paşa'nın hüküm sürdüğü Lale Devri (1718-1730) rekabetin en yoğun yaşandığı dönemlerden birisi olmuştur.³⁹ 1720'de Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın İran'a elçi olarak gönderdiği Dürri Ahmet Efendi dönüşünde İran'la ilgili detaylı rapor sunmuştur. İran ülkedeki Sünnilere karşı sert bir politika güderek onları Şii olmaya zorlamaktadır.⁴⁰

1721'de İran Şahı Hüseyin, Murteza Kulu Han'ı İstanbul'a elçi olarak göndermiştir. Damat İbrahim bu elçiye Osmanlı askeri gücünü, maddi ve kültürel zenginliğini göstermek için elinden geleni yapmıştır. Sadabad'de elçilik heyetine büyük bir ziyafet tertip etmiştir.⁴¹ Onun ayrılmasından hemen sonra iki önemli gelişme yaşanmıştır; Birincisi Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi'nin fetvasıyla "ısyankar ve sapkın" İran şahına karşı savaş ilan edilmiştir.⁴²

İkincisi, Haliç'te Sadabad Kasrı inşa edilmiştir. Bazı kaynaklarda bu kasrın Lale Devrinde Batılılaşma eğiliminin bir sonucu olduğu ifade edilmektedir. Damat İbrahim Paşa 28. Mehmet Çelebi'yi Paris'e elçi olarak göndermiş (1720-21), onun hazırladığı raporda anlatılan Versay'a benzer bir saray inşa edilmek istenmiştir. Sadabad Kasrı, dönemin Fransız rokocosunun etkisi altında yapılmıştır. Tıpkı aynı dönemde yapılan "Türk rokocosu" örneği Sultanahmet Çeşmesi gibi.⁴³

Bunun tek taraflı bir yorum olduğu anlaşılıyor. Lale devrinde Osmanlı bir yandan Fransa'ya açılırken İran'la olan yoğun etkileşim devam etmektedir. Eldem gibi mimarlık tarihçileri Sadabad Kasrı'nın Türk ve

³⁹ Abdülkadir Özcan, *Lâle devri, DİA* 27, İstanbul 2003, s.81-83.

⁴⁰ Mehmed Münir Aktepe, "Dürri Ahmed Efendi'nin İran Sefareti", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı: 1, İstanbul 1967, s.56.

⁴¹ *Tarih-i Raşid ve Zeyli*, Hz. Abdülkadir Özcan, Yunus Uğur, vd., 3 Cilt, Klasik, İstanbul 2013.

⁴² "Şahs-ı mezbur dava-yı mezkuresinde musırr olub itaat ve inkiyat etmezse kendi ve etbaları bağilerdir, kitalleri amme-i müslimine vacibdir." (Milli Küt. 01 Hk 250, 63b); Muhittin Eliaçık, Lale Devri Şeyhülislamı Yenişehirli Abdullah Efendi ve Manzum Fetvası, *International Journal of Language Academy*, V.2/4, Winter 2014, s.89-90.

⁴³ Barçın Turhan, *Dolmabahçe Sarayı ve Aynalıkavak Kasrı'nın Türk Bahçe Sanatındaki Yeri ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ün. Fen Bil. Ens. 1998; Betül Bakır, *Mimaride Rönesans ve Barok: Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2003, s.65-67.

Doğu üslubuna sahip olduğunu tespit ediyor.⁴⁴ Abad kelimesi Farsça'dır ve sonsuzluk, mutluluk, bayındırlık gibi anlamları vardır.⁴⁵ Boğaziçi'nde birbirinden güzel "abad"lar mevcuttur; Defterdarburnu'nda Nişadabad, Çırağan'da Gülşenabad, Kanlıca'da Mihrabad, Çengelköy-Beylerbeyi arasında Ferahabad, Şemsipaşa kıyısında Şerefabad kasrı.

Sadabad Kasrı İran elçisinin gönderilmesinden sonra bir rekabet unsuru olarak inşa edildi.⁴⁶ Ülkeler gibi başkentler de adeta yarışmaktadır. Safavi başkenti olan İsfahan ihtişamıyla ünlüdür ve abartılı bir şekilde "nısf-ı cihan" (dünyanın yarısı) diye tabir edilir. Hanedanın en önemli mekanı Çehel (Kırk) Sütun Sarayıdır. Şahların tahta çıkma merasimleri burada "Ayine Hane" adlı salonda yapılmaktadır. Bahçeleri, Endülüs'te en güzel ifadesini bulan İslam ve Doğu bahçe mimarisi örneğidir.⁴⁷ Ortasında büyük bir kanal, iki yanında ağaçlar sıralanan ünlü Çeharbağ caddesinin nihayetindedir. Şah II. Abbas zamanında inşa edilmiştir (1647). 20 sütunlu olan saray, önündeki büyük havuza yansımalarıyla 40 sütunlu sayılmaktadır.

Sadabad Kasrı, Çehel Sütun sarayından "daha ihtişamlı" olmak üzere yapılmıştır.⁴⁸ Rivayete göre bir ayda tamamlanmıştır. Otuz sütun üzerine inşa edilmekle beraber önündeki havuza akseden yansımalarıyla toplam 60 sütun olmaktadır. Bu da bir üstünlük ifadesidir. Saray bahçesine Cetvel-i Sim adı verilen büyük bir kanal açılmış, akan suların çağlayanlarla mermer havuzlara dolması sağlanmıştır.⁴⁹ Yoros dağlarından 450 adet yetişkin çınar, ıhlamur, dişbudak, kestane gibi ağaç nakledilmiştir.⁵⁰

Bu şekilde kısa zamanda ihtişamda İsfahan sarayı geride kalmıştır. Osmanlı Sultanı ve Halife III. Ahmet, zenginlik, kültür ve mükemmellikte Safavilere üstünlük sağlamıştır. Kasrın, köşkerin, bahçelerin İran adı taşıması İran topraklarındaki fetihlere işaret etmektedir.⁵¹ Ne yazık ki

⁴⁴ Sedat Hakkı Eldem, *Köşker ve Kasırlar*, İstanbul 1969, s. 311-324.

⁴⁵ nisanyansoluk.com; sozluk.gov.tr.

⁴⁶ Can Erımtan, Appearance of Saadabad; The Perception of the Tulip Age (1718-1730) and Impact of the Ottoman – Safavid Rivalry, *Academic.edu* (8.01.2022).

⁴⁷ Çehel Sotun – İsfahan, *Encyclopaedia of Iranica* (11.01.2022).

⁴⁸ Can Erımtan, s.26.

⁴⁹ Barçın Turhan, s.35.

⁵⁰ Banu Bilgicioğlu, Sadabad, *DİA*, c.35, İstanbul 2008, s.379-81. Ek 3.

⁵¹ Can Erımtan, s.27.

her iki saray benzer akıbete uğramıştır. İsfahan sarayı Afganlıların işgalinde, Sadabad Sarayı ise Lale devrini sona erdiren Patrona Halil İsyanı sırasında tahrip olmuştur (1730). İsyanın önemli bir nedeni İran seferindeki başarısızlıklardır.⁵²

Lale Devrindeki rekabetin bir diğer tipik ifadesi devrin en önemli şairi olan Nedim'in mısralarıdır. Nedim bir bakıma Lale Devri'nin ruhunu temsil eder. Şiirlerinde Osmanlı ve İran arasındaki rekabete geniş yer verir.⁵³ Şairane ve mübalağalı bir üslupla Osmanlı padişahının İran Şahına olan üstünlüğünü dile getirir. Sadabad Kasrı'nın inşası onun için önemli bir vesile olmuştur.

Der Vâsf-ı Sadabad-ı Nev Bünyad (Yeni İnşa Olunan Sadabad'ın Özellikleri) adlı şiirinde⁵⁴ Kasrın Hayrabad, Kasrı Cinan, Çeşme-i Nur, Kasrı Neşat, Hürremabad gibi bölümleri ayrı ayrı tasvir ediyor. Sultan Ahmed'i İskender'den bile üstün tutuyor. İskender'in önemli özelliği İran fatihi olmasıdır. Sadabad'ı görünce İskender bile parmağını ısıracaktır. Böyle bir saray ne İran'da ne Turan'da görülmemiştir. Onu görseydi ünlü İran Kisra'sı Nuşirevan'ın tacı başından düşerdi.⁵⁵

Aynı şekilde İstanbul başta İsfahan olmak üzere İran şehirlerine göre çok daha muhteşem bir şehirdir. *Der-Vâsf-ı Sa'd-âbâd u İstanbul Der-Zımn-ı Medh-i İbrahim Pâşâ* adlı kasidesinde en ünlü beyitlerinden birisi yer alır⁵⁶;

*Bu şehr-i Sitanbûl ki bî-misl-ü behâdır
Bir sengine yekpâre Acem mülkü fedâdır*

Bu İstanbul şehri ki misli benzeri yoktur
Bir taşına bütün Acem mülkü fedadır

III. Ahmet'in Tuğrası'nı övdüğü kasidesinde şunları söylüyor⁵⁷;

⁵² H. Mustafa Eravcı – İlker Kiremit, Lale Dönemi ve Patrona Halil İsyanı Üzerine Yeni Değerlendirmeler, *Tarih Okulu*, Eylül-Aralık 2010, Sayı VIII, s.79-93.

⁵³ Hanife Dilek Batıslam, Nedim Divanında İran, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Haziran 2017, s.67-78.

⁵⁴ *Nedim Divanı*, Haz. Muhsin Macid, Kültür Bak. Yay., Ankara 2012, s.84.

⁵⁵ A.g.e., s.87.

⁵⁶ A.g.e., s.91.

⁵⁷ A.g.e., s.77.

*Eder Îrân-zemîni tâ hudûd-ı Belhe dek teshîr
Eger bir kerre ruhsat verse tîğ-i tîz-i uryâna*

İran ülkesini Belh sınırına kadar ele geçirir;
Eğer bir kere keskin, yalın kılıcına izin verse

*Alup Îrân-zemîni kabza-i teshîrine hâlâ
Ferîdûn gibi oldu şehriyâr Îrân u Turana*

İran ülkesini alıp hâlâ elinde tutup
Feridun⁵⁸ gibi İran ve Turan'a hükümdar oldu;

*Nihâvend ü Irâk âhengi oldu bâ'is-i şâdî
Bu gündend sonra nevbet geldi bir fasl-ı Sifâhân'a*

Nihavent ve Irak ahengi sevinç sebebi oldu,
Bugünden sonra sıra bir İsfahan faslına geldi.

Nedim, padişahın İran'ı savaş kabiliyetiyle nasıl ele geçirdiğini, yeteneğini övgüyle anlatıyor. İsterse yalın kılıcıyla İran'ı baştanbaşa geçip Afganistan'ın kuzeyindeki Kadim Belh şehrine kadar bütün ülkeyi ele geçirebilecektir. Son beyitte Nihavent ve Irak'ın sevinç sebebi olması, o zaman kazanılan zaferle ilgilidir. Burada gerek Nihavent, gerekse Irak ve İsfahan adlarını hem coğrafi birer konum hem de musikide makam olmak üzere iki anlamda kullanarak ustalığını gösteriyor. Son beyitte "Sıra bir fasl-ı İsfahan'a geldi" derken artık Safavi başkenti İsfahan'ın fethinin zamanının geldiğine işaret ediyor. Buralarda şiir ve musiki sanatlarıyla siyaset iç içedir.

Nadir Şah son bir defa Safavi İranını canlandırmak için çalışmıştır. Bir yandan Caferiye mezhebinin "beşinci mezhep" yani Ehl-i Sünnet sayılması için çabalamıştır. Osmanlı tarafı bunu samimi bulmayarak kabul etmemiştir.⁵⁹ Sünni ve Şii alimleri bir araya getiren İslam Birliği

⁵⁸ Şehname'de geçen efsanevi İran hükümdarı.

⁵⁹ BOA HAT 6-201 H-11-08-1156 (1743-44); Şii Mezhebi olan Caferiyenin beşinci mezhep olarak kabul edilmemesinden dolayı Nadir Şah'ın elçisi Hasan Ali Hacı Han, Bağdat Valisi Ahmet Paşa'ya mektup yazıyor.

teşebbüsü söz konusudur.⁶⁰ Osmanlı padişahı I. Mahmut'un İran'a elçi olarak gönderdiği Nazif Efendi iyi karşılanarak hürmet görmüştür. Geçici sulh sağlanmıştır (1746)⁶¹ Fakat Osmanlı topraklarındaki Kerbela, Necef gibi önemli Şii merkezleri sorun olmaya devam etmiştir. 18. yüzyıl sonuna doğru yönetim Kaçar hanedanına geçmiştir.

Sultan III. Selim devri İran'daki Kaçar hanedanına rastlıyor. Safaviler'de olduğu gibi Kaçar hanedanı da kültürel anlamda iddialıdır. Ülkede ve hanedan içinde önemli şairler, sanatkarlar mevcuttur. İran'da şairler Horasan ve Irak üslubuna meylenmiştir. Bu üslubun önemli temsilcileri Firdevsi, Enveri gibi büyük şairlerdir. İran siyasi olarak düşüştür. Fakat Osmanlı'da olduğu gibi büyük bir kültürel birikim söz konusudur.⁶²

Osmanlı Sultanı III. Selim yenilikçi olduğu kadar sanatkar ve Musikişinastı. Besteleri, şiirleri meşhurdur. Ayrıca Mevleviliği himaye ediyordu ki bu da İran'la bir rekabet alanıdır.⁶³ Çünkü İran, Belh doğumlu olan Mevlana Celaleddin-i Rumi'yi sahiplenmektedir. Kısacası Osmanlı ve İran siyasi anlamda gerileme devrinde de olsa İslam dünyasında iki ana akımın temsilcileriydi. Kültür ve medeniyet birikimi büyüktü. Önemli sanatkarlar, şairler, bestekarlar yetişiyordu. Siyasi ve dini rekabet kültür ve sanata da yansiyordu.

Kasra Giriş

Bu bölümde yüzyıllara dayanan Osmanlı – İran rekabetinin Aynalıkavak Kasrı'ndaki yansımalarını incelemek istiyoruz. Kasrın Okmeydanı yani kara tarafındaki caddeye bakan cümle kapısı üzerinde

BOA HAT 3-92 H-29-12-1157; Encümen-i Şura toplantısında İranlıların başvurusunun "eski bir dava ve iddiadan ibaret olduğu beyan ve Makam-ı Sadarete teyid edilmekle evvelce mukteza-yı şer'îsi yazıldığı gibi bu kere Şeyhülislam tarafından cevap yazılacağına" dair belge.

⁶⁰ Yılmaz Karadeniz, İran ve Osmanlı Devleti Arasında Mezhebi İhtilafların Azaltılması ve İslam Birliği Teşebbüsleri (1555-1746), *Asia Minor Studies*, c.4, sayı 8, Temmuz 2016, s.72-73.

⁶¹ İbrahim Yetiş, *Osmanlı-İran Savaşları (1722-1746)*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla S.K. Üniversitesi S.B.E. Tarih ABD, 2014, 177s.

⁶² Rıza Kurtuluş, Kaçarlar – Kültür ve Medeniyet, *DİA* c.24, İstanbul 2001, s.53-54.

⁶³ Selman Benlioğlu, Ruznameye Göre III.Selim'in Mevlevihane ve Mukabele Ziyaretleri, *Şehvar Beşiroğlu'na Armağan* (Haz.Ersu Pekin), Pan Yay., İstanbul 2019, s.341-353.

mermer bir kitabe bulunmaktadır.⁶⁴ Burada Şeyh Galip'e ait bir tarih kasidesi vardır. Üzerinde sonradan ilave edildiği anlaşılan Hattat Mustafa Rakım Efendiye ait 1233 (1817) tarihli Sultan II. Mahmut tuğrası yer almaktadır. Rakım Efendi Celi Sülüs ve tuğrada yeni bir çığır açtığı gibi hat sanatında II. Mahmut'un hocası olmuştur.⁶⁵

Hemen altında yer alan kaside tarzındaki şiir Şeyh Galip'in Sultan'a sunduğu bir defterdeki beyitlerden işaretlenerek seçilmiştir.⁶⁶ "İşte ezcümle" diye başlayan beyit işaretlenmediği halde buraya uygun görülmüştür. Divanında *Sa'id ü Şehid Sultan Selim Han Rahmetullahi Aleyh Hazretlerinin Tir-Endazide Kemaline Tarihtir* başlığıyla yer alan kasidede beyitlerin tamamı yer almaktadır.⁶⁷ Yazılar Yesari'ye aittir.

Kitabede Galip Dede, bir yandan okçuluk imajını kullanır, bir yandan kasrı yaptıran padişahı metheder. Kasidenin buraya alınmayan bir beytinde dergah adını verdiği kasrı yaptırmaktan maksadın "canib-i sa'd" a yol açmak olduğunu söylüyor. Burada kelimeyi kutlu yol ve Sa'd b. Vakkas olmak üzere iki anlamlı (tevriye) kullanıyor. Kasır Okmeydanı'na bakmaktadır. Okçuların piri Sa'd b. Vakkas hazretleridir.⁶⁸ Kasır bu mübarek yönü işaret ederek büyük şahsiyetin "ruh-i şeriflerini şad" eylemektedir. Okçuluk Peygamberin sünneti olduğu gibi Sa'd hazretlerinin önemli özelliği İran fatihi olmasıdır. İran'a üstün gelmenin bir sembolüdür. Bu nedenle Divan Edebiyatında sık sık kullanılan bir mazmundur;

Dergehinden canib-i sa'de yol açmaktır garaz

Sa'd-ı Vakkas'ın edip ruh-i şerifin gâhi şad

Kitabede yer almayan kısımlarda başka örnekler de görmek mümkündür.⁶⁹ Burada yer alan beyitlerde bir yandan Sultan'a övgüler sunulurken İran başta olmak üzere diğer şahıslara, padişahlara olan üstünlüğü vurgulanıyor. En büyük mızrak ustaları, ancak onun sadakçısı olabilir. Yani sadağını taşıyan yardımcı çömezi olur. Kaşının bir

⁶⁴ Bkz. Ek. 4.

⁶⁵ Süleyman Berk, Mustafa Rakım Efendi, *DİA* c.34, İstanbul 2007, s.428-29.

⁶⁶ BOA, TS.MA.e./1285-48/H-29-12-1206.

⁶⁷ *Şeyh Galib Divanı*, Haz. Naci Okcu, Diyanet Yayınları, Ankara 2016, 648 s.

⁶⁸ İbrahim Hatipoğlu, Sa'd b. Ebu Vakkas, *DİA* 35, İstanbul 2008, s.372-374.

⁶⁹ Bkz. Ek 9.

hareketiyle İran mitolojisinin ünlü kahramanı Behram derhal itaat eder, teslim olur;

Sa'd-ı râmih nîrû-yi ikbâlinin tirkeş-keşi

Cümbüş-i ebrûsuna Behrâm râm-ı inkiyâd

Sanat ve şiir meclislerini ustaca toplayan odur. Gerçekten III. Selim, kendisi de bir sanatkar, bir besteci olarak devrinin sanatkarlarını himaye etmiştir. Enderuni Fazıl gibi isyankar tabiatlı şairler bile bu himmetten nasibini almıştır.⁷⁰ Padişah hem sohbet, nükte ustasıdır, hem de çok iyi tüfek kullanmakta, çok güzel ata binmektedir.

Mısralarda Selçuklular da eleştiriden nasibini alır. Selçuklu hükümdarı Keykubat ancak Sultan III. Selim'in uşağı olabilir. Sultan Murad da onun mertebesine ulaşabilmiş değildir. Kısacası sultan, sanatkarlar uğrasın, bu kapıdan destek görsünler diye yeni kasrı hizmete açmıştır. Son beyitte Ebced hesabıyla kasrın açılış tarihi verilmektedir. Mücevher tarih usulüne göre noktalı harflerin toplanmasıyla 1206 (1791) tarihi okunmaktadır.

Bahçeyi geçtikten sonra Kasrın Giriş Sofası'nın saçaklı bölümünde, gelenleri kapının üstünde, ortasında 1206 (1791) tarihli iki beyit karşılar⁷¹;

Buyur Şevketlû şâhım bu letafet-bahş eyvâne

Umûd-ı subhı olmuş âsitân-ı bâb-ı kâşâne

Açıldıkca misal-i âşikan feryâd eder ammâ

Güler mısraları güya dehan-ı şuh-i cânâne

Son bölümde mısraların orijinallerine ve sadeleştirdiğimiz şekillerine yer verilmektedir.⁷² İçeride, Giriş Sofası duvarlarında bugün iki beyit yer almaktadır. Odanın duvarlarında daha başka beyitler olduğu fakat

⁷⁰ Mustafa Hakan Elvan – Türkan Elvan, Şiir ve Musiki Meclislerinin Zirvesi: Saraylar, Köşkler, Konaklar, *Sabah Ülkesi / Kültür – Sanat ve Felsefe Dergisi*, Sayı 61, Ekim 2019; sabahulkesi.com (27.02 2022).

⁷¹ Görsel için bkz. Ek 5.

⁷² Ek 8.

yapılan tamir ve restorasyonlar sırasında bunların bir şekilde kaybedilerek silindiği tahmin edilmektedir. İki beyitte padişahın haşmetini tarif etmek için yine güneşle bir karşılaştırma vardır. Kasrın kapısı Hûma kuşuna benzetilir. Kapının açılıp kapanması, bu efsanevi kuşun kanat hareketleri gibidir. Her açılış kapanışta Ya Hak nidası ortalığı kaplamaktadır;

Hümâ-veş bâl ü per açdıkça bu bâb-ı safâ mutlak

Sarîrinden alargadır işit âvâze-i yâ Hak

Divanhane

Kasrın kara tarafından girişinde yer alan ve Divanhane adı verilen giriş salonunun duvarlarını Yesari'nin hattıyla Enderuni Fazıl'ın 54 beyitlik kasidesi süslemektedir.⁷³ Enderuni Fazıl mısralarında III. Selim'i cihan padişahı olarak vasıflandırıyor. Öyle parlak, aydınlık bir padişaktır ki, dünyayı gündüz ve gece aydınlatan güneş ve ay onu kıskanmaktadır.

Pîşgâhında temâşâsı müferrih hakkâ

Sa'd Vakkâs'ın o meydânı ile hânkehi

Şiirde kasrın Ok Meydanı'na olan yakınlığı özellikle vurgulanıyor. Bunun için Fazıl, meydanı "Sa'd b. Vakkas'ın meydanı" olarak tanımlıyor. Sahabe'den ve büyük komutanlardan Hz. Sa'd b. Ebu Vakkas, iyi bir okçuydu ve özellikle Uhud savaşındaki isabetli ok atışlarıyla Hz. Peygamberin övgüsüne mazhar olmuştu. Bu nedenle okçuların piri sayılmaktadır. Hayatta iken cennetle müjdelenen on sahabe (Aşere-i Mübeşşere) arasındaydı.

Burada, konumuz açısından çok önemli bir yanı daha vardır. O, İran'ı dize getiren Kadisiye savaşında İslam ordusunun kumandanıydı. İran ordusunun kumandanı ise Rüstem'dir. Bu açıdan, kendilerini sürekli İran'la karşılaştıran Osmanlı şairleri için önemli bir sembol durumundadır. Enderunlu Fazıl, sadece sanat ve semboller açısından değil, siyasi açıdan da bir karşılaştırma yapmaktadır. Bu meydan (Ok Meydanı) Sa'd'ın meydanıdır.

⁷³ Ek 6.

Sa'd'ın bir özelliği de peygamber duasıyla, dualarının makbul olmasıdır. Oklar gibi, duaları da isabetlidir. Bu yüzden çevresindekiler onun bedduasından kaçınmıştır. Fazıl, şiirinin kalan kısmında İran kültürü öğeleri ve mazmunlarıyla yapacağı karşılaştırmalar için girizgah olmak üzere Sa'd b. Ebu Vakkas sembolünü seçmiştir. Bu meydan Hz. Sa'd'ın meydanı, bu kasır Hz. Sa'd'ın misafirhanesidir. Artık İran'ın bütün güzellikleri, zenginlikleri ne yapsın? Nasıl olsa Hz. Sa'd'a boyun eğecektir.

Enderunlu Fazıl, kasrın bahçesini övmek için, cennetin Rıdvan bahçesiyle karşılaştırıyor. Padişah kah burayı şereflendirmekte, kah meydan yönüne ok atmaktadır. Kasır, bir tarafta Ok Meydanı tepeleri, bir yandan Haliç manzaralıdır. Deniz tarafında donanmayı seyretmektedir. Güneş çıktığında kasrı çevreleyen serviler perde olmaktadır. Fakat mehtaplı gecelerde kasır aydınlanmaktadır. Rüzgarlı havalarda serviler eğilerek adeta kasrın önünde rükuya gitmektedir.

Padişah o kadar güçlüdür ki gökyüzündeki hilali kapısına halka yapabilecektir. Süreyya yıldızı kasra ancak avize olabilecektir. Buradaki manzara, ressamın hayallerinin ötesindedir. Nemli havalarda gül kokusu yayılmaktadır. İran'ın büyük komutanı Zaloğlu Rüstem onun yanında ancak küçük bir sipahi olabilir;

Bu inâyât-ı hudâdâd ile hakkâ olamaz

Rüstem-i Zâl rikâbında bir ednâ sipehi

Padişahın bir bakışı etrafı güneşten fazla aydınlatmaktadır. Devrinde insanlar öyle bir refaha kavuşmuştur ki, bahtı kara kalmamıştır. Kara olarak ancak dilberlerin zülfü kalmıştır. Fazıl, bundan sonraki beyitlerde Padişahın cömertliğini methettikten sonra şiirini geleneğe uygun biçimde "tarih düşerek" bitiriyor.

Beste Odası

Padişahın en çok önem verdiği ve zamanını geçirdiği, günümüzde orijinal tefrişi korunan Beste Odası ya da Has Oda'nın duvarlarında yine Yesari hattıyla Şeyh Galip'in 36 beyitlik kasidesi yer almaktadır.⁷⁴ Şeyh Galip ile ünlü sanat sohbetlerini burada yaptığına göre bu beyitler iyi bir

⁷⁴ Ek 7.

tercih olmuştur. Beyitlerde Galip Dede Sultan Selim hana övgülerini sunmaktadır. Sultan, “cihan padişahı”dır ve halkını kederden kurtaran odur. Devletin temellerini yeniden inşa etmiştir. Ülkesi onun zamanında mamur olmuştur⁷⁵;

Şehin-şâh-ı cihân Sultân Selîm-i ma'delet-mu'tâd

Ki oldur eyleyen cümle ibâdı gussadan âzâd

Yesari'nin Talik'te İran etkisini geride bırakarak Türk üslubunu bulması gibi Şeyh Galip mısralarında Sultan'ı överken İran kültürüyle karşılaştırmalar yapmakta ve padişahın, kasrın üstünlüğünü bu karşılaştırma ile vurgulamaktadır. İran şiirinin mazmunları Osmanlı şiir dünyasında büyük bir etkiye sahiptir. Fakat rekabet söz konusudur. Baki, Nedim gibi ustalardan sonra Şeyh Galip yetişmiştir. Kasrı överken karşılaştırmalar ona göre yapılır. Kasır bakanları öyle hayrete düşürür, hayallere sürükler ki, baharın rengini giydiğinde ünlü İranlı minyatür sanatçısı Bihzad⁷⁶, onu tasvir etmekten aciz kalır;

Ne kasr ammâ ki hayret-bahş-ı nüzzâr-ı hayâl-endîş

Eğr reng-i bahârı sürse tasvîr edemez Bihzâd

İran hükümdarı Hüsrev'in yedi yıldızı ancak kasrın duvarlarına süs olmuştur;

Ne kasr ammâ ki Heft Evreng-i Husrev nakş-ı dîvârı

Öyle bir kasır ki gölgesi bile nazikçe üzerine düşse, Anka kuşu demir yumurtasını kırıp ortaya çıkar;

Ne kasr ammâ ki düşse sâyesinden terbiyet kâne

Olur cây-ı zuhûr mûrg-ı ankâ beyze-i fûlâd

Kasrın avlusunun güzelliğini rüya aynasında görse Ferhad Şirin'in köyüne giderken yolunu şaşıracaktır;

Safâ-yı sahnını seyreylese mirât-ı rûyâda

Şaşırmiş kûy-i Şîrîn Cûy-ı Şîr'i terk eder Ferhâd

⁷⁵ Ek 8.

⁷⁶ Filiz Çağman, Bihzad, *DİA* c.6, İstanbul 1992, s.147-149.

Hamel (Koç) burcunun güneşi buradaki kapıcılardan medet ummaktadır. Şeyh Galib şiirin 12. Beytinde kasrın “meydan-ı tir”e nazır olduğunu yani Okmeydanı’na baktığını Farsça ifade ediyor;

Bu ma'nâ fehm olur meydân-ı tîr'e nâzır olmakdan

Son beyitte ise doğrudan Okmeydanı tabirini kullanıyor;

Dedim târîhin Ok Meydânı'nı hulyâyyla Gâlib

Bu ikili kullanım Osmanlı dilinin zenginliğini göstermekle beraber Farsça'nın bu dil içinde devam eden güçlü zeminine de işaret ediyor.

Şiirin ilk kısımlarında kasrı ve çevresini methettikten sonra Şeyh Galip Padişah'tan affını istemekte, “sevincinden onun kendi vasıflarından” hakkıyla bahsedemediğini belirtmektedir. O, “sözlere sığmaz bir padişahtır”, söz ustası olan şair ne yapsın? O kadar iyi sıfatları vardır padişahın ki şair hangi birini sayıp döneceğini bilememektedir. Şeyh Galip, Beste Odası'ndaki şiirini bir dua ile bitiriyor;

Hemîşe böyle kasr-ı bî-müdânîde safâlarla

Ede Allah ömr ü devletin reşk-âver-i ecdâd

“Allah devletinin ömrünü ecdadını kışkandıracak hale getirsin. Ve yeni yapılan bu kasır cihan padişahına mübarek olsun”.

Değerlendirme

Genel olarak baktığımızda bu beyitlerde Divan şiirinin olgunluk ve son dönemine ait bir üslup söz konusudur. Aynalıkavak Kasrı klasik Osmanlı mimarisinin son örneği olduğu gibi Şeyh Galip, klasik Osmanlı şiir geleneğinin, Divan şiirinin son temsilcisi olarak kabul edilir. Kullanılan kelimeler ve üslup bakımından İran şiir öğeleri kullanılsa da mazmunlar ve temalar bakımından sürekli bir meydan okuma söz konusudur. Şiir tekniğinde ve kelime dağarcığında Farsça kelimeler yoğunudur. Bununla beraber Divan şiiri elbette Fuzuli, Baki, Nedim ve Şeyh Galip gibi nice ustaların elinde özgün bir şiir formatı ve dünyası meydana getirmiştir.

Meydan okuma durumunu sadece şiirlerde değil bunları duvara işleyen hattatta da görmek mümkündür. Yesari Mehmed Esad, başlangıçta tanımladığımız gibi, Uğur Derman hocanın ifadesiyle, “Talik

hattına Osmanlı kimliğini kazandıran sanatçdır”.⁷⁷ Talik hattı esasen İran’da doğmuş, Safavi İran’ında olgunlaşmış bir tarzıdır. Fakat burada bir Osmanlı sanatkarının İran şeklini ve üslubunu aşarak bu tarza damgasını vurduğunu görüyoruz. Yani şiirler kadar, onların yazılışlarında da bir meydan okuma söz konusudur.

Hat ve şiir sanatından sonra dil konusunda da bir karşılaştırma yapmanın gereği vardır. Osmanlı bir terkip olduğu gibi dili de omurgası Türkçe olmak üzere Arapça ve Farsça’dan yoğun olarak beslenmiştir. İlim dilinin Arapça, sanat ve edebiyat dilinin Farsça ağırlıklı olduğunu söyleyebiliriz. Fakat yüzyıllarca birlikte yaşadığı ve hakim olduğu kültürleri zamanla içselleştirmiştir. Unutulmaması gereken şey, Selçuklulardan bu yana İran’da da Türk hanedanların birinci unsur olmasıdır. Bu durum İngiliz ve Rusların müdahalesiyle Fars kimliğinin öne çıkarıldığı 1925 yılına kadar devam etmiştir.

Bir bütün olarak baktığımızda, İran’la Osmanlı arasında siyasi ve askeri çatışmalar eksik olmasa da Kasr-ı Şirin Anlaşması (1639) sınırları pek değişmemiştir. Dini ve kültürel rekabet dil, edebiyat ve sanat gibi birçok alanda kendini göstermiştir. Aynalıkavak yazılarında, Selçuklulardan bu yana iki büyük kültür arasında siyasi ve kültürel anlamda devam eden bir rekabetin 18. Yüzyıl sonuna kadar nasıl yaşadığı gözler önüne serilmektedir.

Bütün bu mısralar, divan edebiyatında padişahlara sunulan övgüler çerçevesinde düşünülürse mana ve yorum eksik kalacaktır. Padişahla Galip Dede arasında büyük bir dostluk ve muhabbet bulunduğu zaten bilinmektedir. Fakat o dönemin edebiyatında olduğu kadar, günlük hayatında, dilinde, insanların yüceltilmesi, dostların birbirine cömertçe iltifatlarda bulunması alışılmış bir durumdur. Şairlerin farkı bu işi daha bir ustalıklı yapmalarıdır.

İnsanların birbirine yabancılaştığı, sevgi ve saygının, şükür ve kadirşinaslığın azaldığı, hocaya, ustaya, ana babaya saygının revaçta olmadığı günümüz dünyasında bu gibi ifadeler abartı gibi gelebilir. Divan

⁷⁷ Uğur Derman, Yesari Mehmed Esad, *DİA*.

şiiirini anlamak öncelikle kullanılan kelimelere değil, o dönemin dünyasını, hayat tarzını anlamaya bağlıdır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BOA AE.SABH.1-4-410/H-10-07-1203/1789.

BOA AE.SABH.1- 19-1657/H-10-07-1203; “Aynalıkavak sahil saray-ı hümayununun mefruşatı için müneccimbaşı efendi kulları tarafından işbu mah-i şevvalin yirmi ikinci Pazar ertesi günü saat on ikiyi otuz beş dakika mürurunda vakt-i mesud olarak ihtiyar olunmakla işbu (zamanda) sahil saray-ı merkumun mefruşatı ferş olunacağı malum-u hümayunları buyuruldukda emr ü ferman...”

TS.MA.d – 809 / H-29-11-1206/1792

AE.SABH.1/278-18637/H.10-07-1203.

AE.SABH.1.8-767/H.10-07-1203/1789; Sadr-ı Rum Tevfik Efendi'nin Aynalıkavak Sahil Sarayının inşa tarihine dair yazdığı şiiirin sarayın uygun bir yerine nakşına dair hatt-ı hümayun; “Bab-ı âli diye tesmiye olunan bab-ı cedid-i kebir ki camii-i şerif ve has ahur tarafıdır âna sebt ve tahrir olunacağı... buyurulmaktadır.”

TS. MA.d-9923/H-20-06-1193/1779; “Devlet-i Aliye ile Rusya devleti arasında Aynalıkavak Kasrı'nda akdedilen tenkihname sureti.”

Surname-i Vehbi, Topkapı Sarayı III. Ahmet Kütüphanesi, Hazine env. No;3593.

HAT 6-201 H-11-08-1156 (1743-44); Şii Mezhebi olan Caferiyenin beşinci mezhep olarak kabul edilmemesinden dolayı Nadir Şah'ın elçisi Hasan Ali Hacı Han'ın, Bağdat Valisi Ahmet Paşa'ya yazdığı mektup.

HAT 3-92 H-29-12-1157; Encümen-i Şura toplantısında İranlıların başvurusunun “eski bir dava ve iddiadan ibaret olduğu” beyan ve Makamı Sadaretçe teyid edilmekle evvelce mukteza-yı şer'îsi yazıldığı gibi bu kere Şeyhülislam tarafından cevap yazılacağına dair belge.

Kitap ve Makaleler

Acar, M. Şinasi, *Osmanlı'da Sportif Atıcılık – Nişan Taşları*, Yem Yay. İstanbul 2013, 270 s.

A. Ignace Melling, *Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore* (III. Selim Döneminde İstanbul ve Boğaziçi'nde Resimlerle Bir Gezinti – Tıpkıbasım), Ed. Şevket Rado, YKY Doğan Kardeş, İstanbul 1969, 17. Plan.

Agah Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Metinler*, Enderun, İst. 2013, 662 s.

Aktepe, Mehmed Münir, "Dürrü Ahmed Efendi'nin İran Sefareti", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı: 1, İstanbul 1967, s.56.

Aktepe, M. Münir, Ahmed III, *DİA 2*, İstanbul 1989, s.34-38.

Alarslan, Burcu, Tersane (Aynalıkavak) Sarayının Yerleşim Planı ve Mimari Özellikleri, İ.Ü. SBE, Sanat Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999, s. 190-200.

Alpagut, Ali Haydar, *Marmarada Türkler*, Genel Kurmay Başkanlığı IX. Şube Yay. İstanbul 1941, 157 s.

Alparslan, Ali, İmad-ı Haseni, *DİA*, c.22, İst. 2000, s. 169-171.

Artan, Tülay, "Karabali Bahçesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (1994), IV, 440.

Bakır, Betül, *Mimaride Rönesans ve Barok: Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2003, s.65-67.

Batıslam, Hanife Dilek, Nedim Divanında İran, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Haziran 2017, s.67-78.

Benlioğlu, Selman, Ruznameye Göre III.Selim'in Mevlevihane ve Mukabele Ziyaretleri, *Şehvar Beşiroğlu'na Armağan* (Haz. Ersu Pekin), Pan Yay. İstanbul 2019, s.341-353.

Berk, Süleyman, *Hattat Mustafa Râkım Efendi Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Kaynak Yay. İstanbul 2003.

Berk, Süleyman, Mustafa Rakım Efendi, *DİA* c.34, İstanbul 2007, s.428-29

Bilgicioğlu, Banu, Sadabad, *DİA*, İstanbul 2008, c.35, s.379-81.

Bostan, İdris, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmîre*, TTK, Ankara 1992, 310 s.

Çağman, Filiz, Bihzad, *DİA* c.6, İst. 1992, s.147-149.

Dedeoğlu, Jale, Aynalıkavak Kasrı'nın Osmanlı Yaşamındaki Yeri, *Milli Saraylar 10* (İstanbul 2012), s.87-101.

Derman, Uğur, "Yesari Mehmed Esad", *DİA*, c.43 (İst. 2013), s. 486-487.

Doğan, Abdullah, *Osmanlı'da Kemankeşlik (Okçuluk) ve Ahilik Ritüelleri*, Ondokuz Mayıs Ün. Beden Eğitimi ve Spor ABD. Doktora Tezi, Temmuz 2017.

Du Loir Seyahatnamesi, Çev. Mustafa Daş, Ed.Erhan Afyoncu – Ahmet Önal, Yeditepe Yay. İst.2016, 256 s.

Eldem, Sedat Hakkı, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1969.

Elhan, Nail, Pehleviler Döneminde İran'da Ulus-Devlet: Milli Kimlik ve Geleneğin İcadı, *İran Çalışmaları Dergisi*, c.3, s.2 (2019), s.13-37.

Eliaçık, Muhittin, Lale Devri Şeyhülislamı Yenişehirli Abdullah Efendi ve Manzum Fetvası, *International Journal of Language Academy*, V.2/4, Winter 2014, s.86-93.

Elvan, Mustafa Hakan – Türkan Elvan, Şiir ve Musiki Meclislerinin Zirvesi: Saraylar, Kökler, Konaklar, *Sabah Ülkesi / Kültür – Sanat ve Felsefe Dergisi*, Sayı 61, Ekim 2019; sabahulkesi.com (27.02 2022).

Eravcı, H. Mustafa – İlker Kiremit, Lale Dönemi ve Patrona Halil İsyanı Üzerine Yeni Değerlendirmeler, *Tarih Okulu*, Eylül-Aralık 2010, Sayı VIII, s.79-93.

Erimtan, Can, Appearance of Saadabad; The Perception of the Tulip Age (1718-1730) and Impact of the Ottoman – Safavid Rivalry, *Academic.edu* (8.01.2022).

Ertürk, Volkan, XVII. Ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Sultanlarının Bir Eğlenme ve Dinlenme Mekanı Olarak Tersane Bahçesi, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* Eylül 2013, Yıl 6, Sayı XV, s. 91-125.

Evlıya Çelebi (Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı), *Günümüz Türkçesiyle Evlıya Çelebi Seyahatnâmesi*, YKY, İstanbul 2003.

Eyice, Semavi, “Aynalıkavak Sarayı”, *DİA*, c.4 (İst. 1993), s. 264-266.

Eyice, Semavi, Haliç Kıyısında Kalan Son Osmanlı Sarayı: Aynalıkavak Kasrı, *Milli Saraylar Tarih, Kültür, Kültür ve Mimarlık*, 1, İstanbul 1999, s. 112-131.

Gündüz, Filiz, Okmeydanı, *DİA* 33, İst. 2007, s.339 – 340.

Gündüz, Tufan, Şah, *DİA* 38, İstanbul 2010, s.248-250.

Hatayi Divanı, Şah İsmail (Derleyen Muhsin Macid), Türkiye Yazma Eserler, İstanbul 2017, 702 s.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Hattatlar*, Ketebe, İstanbul 2021, 620 s.

İncicyan, P. Ğugios, *18. Asırda İstanbul*, Terc. Hrand D. Andreasyan (Fetih Cem. Yay. İstanbul 1976), 159 s.

İpşirli, Mehmet, Yahya Tevfik Efendi, *DİA*, c. 43 (İst. 2013), s. 266-67.

Kalkışım, M. Muhsin, “Şeyh Galib”, *DİA*, C.39 (İst. 2010), s.54-57.

Kanar, Mehmet, *İran Şiiri Antolojisi*, Yapı Kredi Yay., İst. 2014, 240 s.

Karadeniz, Yılmaz, İnan ve Osmanlı Devleti Arasında Mezhebi İhtilafların Azaltılması ve İslam Birliği Teşebbüsleri (1555-1746), *Asia Minor Studies*, c.4, sayı 8, Temmuz 2016, s.72-73.

Karakaya, Oğuz, Sultan III. Selim’in 18. Yüzyıl Osmanlı/Türk Müziğine, Teorisine ve Nota Yazım Biçiminin Gelişimine Katkıları, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 30, Konya 2011, s.597-611.

Konyalı, İ. Hakkı, “Aynalıkavak Kasrı”, *Tarih Hazinesi II*, S.13 (İst. 1951), s.161-172.

Kömürçiyen, Eremya Çelebi, *İstanbul Tarihi*, Eren, İstanbul 1988, 395 s.

Kurtuluş, Rıza, Kaçarlar – Kültür ve Medeniyet, *DİA* c.24, İstanbul 2001, s.53-54.

Küçük, Sabahattin, “Enderunlu Fazıl”, *DİA*, c.11 (İst. 1995), s.188-189.

Macit, Muhsin, Hatayî'nin Yayımlanmamış Gazelleri, *TÜBAR XXXIX*, 2016 Bahar, s.115-153.

Mardin, Şerif, "Center-Periphery Relations: A Key to Turkish Politics" *Daedalus* 102, no.1 (Winter 1973): s.175.

Montraye, Aybry de, *La Montraye Seyahatnamesi*, İstiklal Kitabevi Yay., İstanbul 2007, 529 s.

Mustafa Na'îmâ Efendi, *Târih-i Na'îmâ*, I-IV, haz. Mehmet İpşirli, TTK. Yayınları, Ankara 2007.

Necipoglu, Gülru, "The Suburban Landscape of Sixteenth-Century Istanbul as a Mirror of Classical Ottoman Garden Culture", *Gardens in the Time of the Great Muslim Empires* (Ed. Attilio Petruccioli, Brill, Leiden 1997, s.32.

Nedim Divanı, Haz. Muhsin Macid, Kültür Bak. Yay., Ankara 2012.

Özcan, Abdülkadir, *Lâle devri, DİA*, C.27, s.81-83, İstanbul 2003.

Özlük, Doğan, *Türkiye Türkçesinde Farsça Kökenli Kelimeler*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ün. SBE, Fars Dili ve Edebiyatı, İstanbul 2019.

Sotun, Cehel, "İsfahan", *Encyclopaedia of Iranica* (11.01.2022). *Surname-i Vehbi* (Çev. Mertol Tulum), Ketebe, İstanbul 2021, 520 s. *Surname-i Vehbi* Topkapı Sarayı III. Ahmet Kütüphanesi, Hazine env. No;3593.

Şehsuvaroğlu, Haluk Y. Aynalıkavak Sarayı, *İstanbul Ansiklopedisi*, R. Ekrem Koçu, İstanbul 1958, c.3, s.1610-1615.

Şehsuvaroğlu, Haluk Y. *İstanbul Sarayları*, TBMM Milli Saraylar Yay. İstanbul 2015.

Şeyh Galib Divanı (Haz. Prof. Dr. Naci Okçu), TDV Yay. Ankara 2011.

Şeyh Galib Divanı, Hz. Naci Okcu, DİB Yay. Ankara 2014.

Tarih-i Raşid ve Zeyli, Hz. Abdülkadir Özcan, Yunus Uğur vd. 3 Cilt, Klasik, İstanbul 2013.

Tolasa, Harun, "Fazıl", *Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. III. (İst. 1980), s.167-169.

Tuğlacı, Pars, *Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi*, İnkılap Aka Yay. İstanbul 1981, s. 10-16.

Turhan, Barçın, *Dolmabahçe Sarayı ve Aynalıkavak Kasrı'nın Türk Bahçe Sanatındaki Yeri ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ün. Fen Bil. Ens. 1998

Uğurlu, Ayşe Hilal, *III.Selim'in İstanbul'u; Siyasî ve Askerî Dönüşümler Işığında İmar Faaliyetleri*, İTÜ Fen Bil. Ens. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012.

Yetiş, İbrahim, *Osmanlı-İran Savaşları (1722-1746)*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla S.K. Üniversitesi S.B.E. Tarih ABD, 2014, 177s.

Westholm, Alfred, Cornelius Loos, Swedish Artist in Turkey at the Time of Ahmed III, *DTCF Anadolu (Anatolia)* 22, Ankara 1981, s.167-172.

Yavuz Sultan Selim Divanı (Haz. Ali Nihat Tarlan), Kökler Derneği Yay., İstanbul 2016, 416 s.

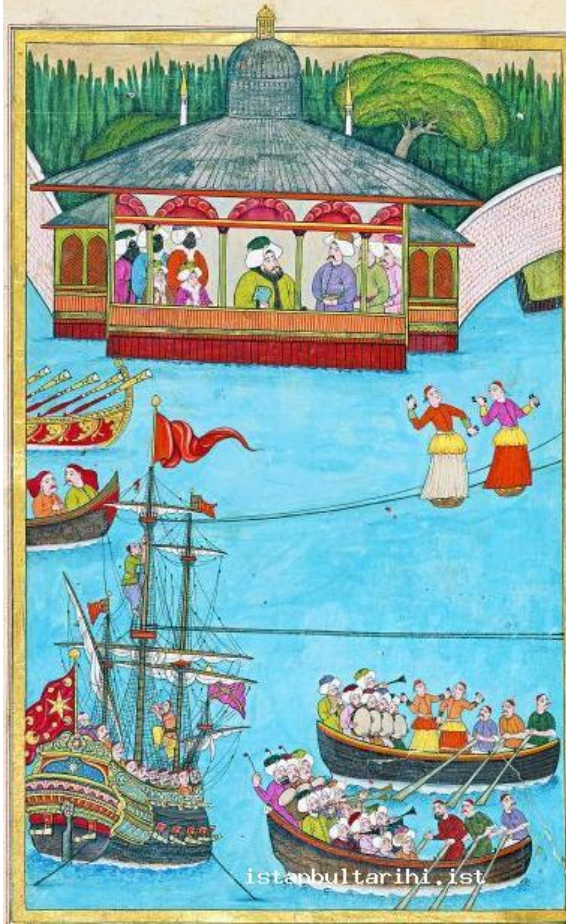
Yavuz Sultan Selim Divanı (Haz. Bedri Bermutlu), Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2021, 456 s.

Yazıcı, Tahsin, Hümayun, *DİA 18*, İstanbul 1998, s.479-480.

EK 1: Aynalıkavak Kasrı

EK 2: Levni'nin Minyatüründe Aynalıkavak Sahil Köşkünde Sultan III. Ahmed sünnet düğünü gösterilerini izliyor; Vehbi, 1727, TSMK A nr.3593, vr.92b – 93a; Zeren Tanındı, Osmanlı Sanatında Minyatür, *Büyük İstanbul Tarihi*, İstanbul 2015.

EK 3: Sadabad Sarayı; Charler Partusier, *Atlas des Promenades Pittoresques Dans Constantinople*, Paris 1817.

EK 4: Aynalıkavak Bahçe Kapısı Kitabesi; ottomanscriptions.com.

EK 5: Aynalıkavak Giriş Kapısındaki Kitabe.

EK 6: Aynalıkavak Divanhane.

EK 7: Aynalıkavak Beste Odası.

EK 8: Aynalıkavak Kasrı Yazıları (Orijinal)**CÜMLE KAPISI**

Tuğra: Mahmûd bin Abdülhamîd Hân el-muzaffer dâimâ el-Adlî

Şeyh Galip'e ait tarih;

Pâdişâh-ı bahr u ber Sultân Selîm-i kâmkâr
Kabza-i fermânının minkâdıdır seb'-i şedâd

Sa'd-ı râmih nîrû-yi ikbâlinin tirkeş-keşi
Cünbüş-i ebrûsuna Behrâm râm-ı inkiyâd

Tâli'inde olması bî-şübhe sehmü'l-gayb ânın
Olduğudur zây-ı pâkinde isâbet-ityâd

Rezm ü bezm ü şî'r ü inşâda müsellimdir tamâm
Her kemâlinde uşağı koşusudur Keykubâd

Nükte-pîrâ vü tüfenk-endâz u hem şîrîn-suvâr
Ermemişdi hak bu kim bu menzile Sultân Murâd

Hâsılı sehmüs-sa'âdetdir sarây-ı tâli'i
Etmede âsâr-ı hayrı birbirine ittirâd

İşte ez-cümle bu bâbı açdı Okmeydânî'na
Yani erbâb-ı hüner bu bâba etsün istinâd

Söyledim Gâlib murassa mısra-ı târîhini
Oldu yâ Hak bâb-ı zîbâ cây-ı şastında küşâd

H. 1206 (M.1791-92)

GİRİŞ SOFASI

DIŞARIDA KAPI ÜSTÜNDE

Buyur Şevketlû şâhım bu letafetbahş eyvâne
Umûd-ı subhı olmuş âsitân-ı bâb-ı kâşâne

Açıldıkca misal-i âşıkan feryâd eder ammâ
Güler mısraları güya dehan-ı şuh-i cânâne

İÇERİDE

Matla'-ı hurşide rağmen budur şevket-mukîm
Bir muammâdır ki feth olsa çıkar Sultân Selîm

Hümâ-veş bâl ü per açdıkça bu bâb-ı safâ mutlak
Sarîrinden alargadır işit âvâze-i yâ Hak

DİVANHANE

Enderûnî Fâzıl Bey'e ait tarih:

Seni teşrîf edüb ey kasr-ı cihân pâdişehî
Eylesün sana hasedler feleğın mihr ü mehi

Pîşgâhında temâşası müferrih hakkâ
Sa'd Vakkâs'ın o meydânı ile hânkehi

Dağdan na'ra-i yâ Hak sadâ urdukça
Bülbülân çe çe edüb aşkla artar velehi

Yarış et bağçe-i Ridvân ile ârâyışde
Sende meydân u hevâ kaldı eyâ kasr-ı behî

Gâh şevket ile teşrîf edüb ol şâh-ı cihân
Kasrdan tîr atub cânib-i Meydân'e gehi

Gâhîce seyr-i donanma-yı gehîce sahrâ
Bahr u ber semtine nezzârelidir pîşgehi

Ne kavak yeli eser bâd-ı sabâ başında
Kasrın âyîneleri olmada cevâlângehi

Sa'd u ikbâli hediye getirür geldikçe
Gelemez bâd-ı sabâ kasr-ı hümâyûna tehî

Çeşm-i hurşîd temâşâsına âşık ammâ
Çekilüb perde gibi yanlarına serv-i sehi

Geceler şu'le-i mehtâba izindir lâkin
Âfitâb uğramasun dâire-i kasra rehî

Servi mestâne revişlerle hırâm eylemede
Hep levendâne şikest eyledi taraf-ı külehi

Rûzigâr urduğu dem kasra rûkû' eylerler
Bâb-ı vâlâsı olur cümlesinin secdegehi

Dergeh-i kasra hilâli niçün etmez halka
Hele bu bâbda var çerh-ı anîdin günehi

Niçün etmez bu Süreyyâ'sını âvîze-i kasr
Feleğin yıldızı düşmüş gibi gelmiş atehi

Vâr ise misli hemân hâtır-ı ressâmında
Görmemiş kimse cihân içre bunun mâ-şibhi

Kesb eder bûy-i gül-âbı gece nem düşdükçe
Buranın öyle letâfetli bu sebz ü giyehi
Bu mahal gıpta-i Firdevs-i cihân olmaz mı
Şâh-ı vâlâ-yı cihânın olalı tahtgehi

Hazret-i Şâh-ı Selîm Hân-ı mu'allâ-himmet

Olamaz kubbe-i eyvân-ı felek bârgehi

Kuvvet-i şast-ı hümâyûnu ile kılsa küşâd
Ruh-ı hurşîd olur tîrlerin bûse-dihi

Mil-i çeşm eylemeğe tîrini çerhin gözü var
Sürme etdikde iki dîdesine hâk-rehi

Bu inâyât-ı hudâdâd ile hakkâ olamaz
Rüstem-i Zâl rikâbında bir ednâ sipahi

Kudsiyândan erişür na'ra hevâcilerle
Bârekallah zehî kuvvet-i şâhâne zehî

Âfitâbın eline mum verir nûrundan
Düşse bir zerre-i nâçîze mübârek nigehi
Kalmadı devr ü zamânında perîşân hâtır
Dilberânın meğer illâ ola zülf-i siyehi

Tâ ki âyîne-i âlemde şebân u rûzân
Feleğin zâhir ola sûret-i hurşîd ü mehi

Kasr-ı devletde sa'âdetle safâ-yı dil ile
Ber-karâr eyleye Mevlâ-yı Te'âlâ o şehi

Düşse târîhi bu mısra'la münâsib Fâzıl
Bârekallah belî şâh-ı cihân-ı minnet-zehi

El-abdud-dâî Mehmed Es'ad el-Yesârî gaferallahu zunîbehu

H.1206 (1790)

BESTE ODASI

Şeyh Gâlip Dedeefendi'ye ait tarih:

*"Okmeydanı tekyesi ta'mirinde zat-i pak-i şahane için
müceddeden bina olunan kasr-ı hümayun vasfında tarih-i rânâ
ve kaside-i bîbedel ü zîbâlarıdır"*

Şehin-şâh-ı cihân Sultân Selîm-i ma'delet-mu'tâd
Ki oldur eyleyen cümle ibâdı gussadan âzâd

Mürûr-ı dehr ile pek indirâsa mâil olmuşken
Esâs-ı devlete şimdi yeniden kurdu bir bünyâd

Nizâm-ı evvelin buldurmadır dünyâya maksûdu
Cihângîr-i zamândır şübhesiz Allah ede imdâd

Nazar kim eyleye bir cânibe ma'mûr olur fi'l-hâl
Hemân ednâ nigâhiyle yapar bî-zahmet üstâd

Husûsâ işte bu kasr-ı mu'allâ-tâk-ı ra'nâyı
Edüb izhâr-ı kudret bir nefesle eyledi âbâd

Ne kasr ammâ ki hayret-bahş-ı nüzzâr-ı hayâl-endîş
Eğrer reng-i bahârı sürse tasvîr edemez Bihzâd

Ne kasr ammâ ki Heft-evreng-i Husrev nakş-ı dîvârı
Nizâm ü intizâmı dâsitân-ı huldı eyler yâd
Ne kasr ammâ ki düşse sâyesinden terbiyet kâne
Olur cây-ı zuhûr mûrg-ı ankâ beyze-i fûlâd

Safâ-yı sahnını seyreylese mirât-ı rûyâda
Şaşırmış kûy-i şîrîn cûy-ı şîr'i terk eder Ferhâd

Edüb burc-i hamelden mihr-i âlem hüsnünü tahsîn
Gelüb yüz sürmeğe derbândan eyler dâim istimdâd

İçinde cilve-ger kutb-ı zamân ol şâh-ı devrândır
Sezâdır çâr rüknün dense ber-dûş eylemiş evtâd

Bu ma'nâ fehm olur meydân-ı tîr'e nâzır olmakdan
Ki dâim kavs-ı kudret zûr-ı bâzûsun eder müzdâd

Nişangâh eyleyüb hizmetde kâim ehl-i ma'nâyı
Eder ihsâna dâir mısra-ı bercesteler inşâd

Bi-hamdülillah ki etdi yek nigâhın kadrımı terfî
 Duâ-yı devletindir her dem ezkâr-ı dil-i nâ-şâd
 Kusûrum af kıl şevketlû hünkârım sürûrumdan
 Unutdum medh ü tavsîfi hulûsum eyledim îrâd

Söz olmaz pâdişehsin kadr-dânsın neylesün şâir
 Yazub evsâfın etsün kangı bir ihsânını ta'dâd

Hemîşe böyle kasr-ı bî-müdânîde safâlarla
 Ede Allah ömr ü devletin reşk-âver-i ecdâd

Dedim târîhin Ok Meydânı'nı hülya ile Gâlib
 Mübârek pâdişâh-ı âleme bu kasr-ı nev-îcâd

H.1206 (M.1791-92)

AYNALIKAVAK KASRI DUVAR YAZILARI (SADELEŞTİRME) CÜMLE KAPISI

Tuğra; Mahmud bin Abdülhamid Han el muzaffer daima El
Adli

Deniz ve karaların padişahı bahtiyar Sultan Selim
Fermanının kabzasına tabidir asilerin gücü daim

Mızrakçının uğuru güçlü bahtının oklarını taşır
Kaşının bir hareketiyle Behram itaat eder teslim olur

Doğusunda gizli sırlar bulunmasında şüphe yok
Temiz gayretlerinde alışılmış bir şeydir isabet

Şiir ve inşa meclislerini toplamada tam bir ustadır
Her işinde mükemmeldir, uşağı kuludur Keykubad

Nükte ustası tüfek atan hem de çok güzel ata binen
Doğrusu bu mertebeye ulaşmış değildi Sultan Murad

Hasılı saadet kaynağıdır yeni doğan sarayı
Gelmektedir birbiri ardınca hayırlı eserleri

İşte ezcümle bu kapıyı açtı Okmeydanı'na
Dayansın diye Hüner erbabı bu kapıya

Söyledim Galib bu süslü tarih mısraını
Güzel kapı altmışında açıldı ya Hak.
H.1206 (M.1791 – 92)

GİRİŞ SOFASI DIŞARIDA KAPI ÜSTÜNDE

Buyur kudretli sultanım bu letafet bahşeden eyvana
Sütunları ve sabahı olmuş dergahı saray kapısının

Açıldıkça aşıklar hayal görür feryâd eder ammâ

Güler mısraları sevgilinin nazlı ağzı misali

İÇERİDE

Güneşin zuhuruna rağmen odur haşmeti daim
Bir muammadır çözülse çıkar Sultan Selim

Hüma kuşu gibi kol kanat açtıkça bu safa kapısı mutlaka
Enginlere yayılır işt bak Ya Hak nidaları

DİVANHANE

Enderuni Fazıl Bey'e ait Tarih:

Seninle şereflesin ey cihan sarayının padişahı
Feleğin güneş ve ayı kiskansın seni

Huzurunda teması gerçekten ferahlık verir
Sa'd b. Vakkas'ın o meydanı ile misafirhanesi

Dağdan ya Hak sedası yankılandıkça
Bülbüller çe çe edip aşkla artar hayreti

Tezyinatınla yarış et Rıdvan bahçesiyle
Zevk meydanı sana kaldı ey şirin kasır

Kah haşmetiyle şerefendirir o cihan padişahı
Kah kasırdan ok atar meydan yönüne

Bazen donanmayı seyrederek sahrayı
Huzuru manzaralıdır deniz ve kara semtine

Ne kavak yeli eser saba rüzgarı başında
Kasrın aynaları olur güzergahı

Uğur ve talihi geldikçe hediye getirir
Eli boş gelmez saba rüzgarı kasr-ı hümayuna

Güneşin gözleri seyrine aşıktır amma

Çekilir yanlarına uzun serviler perde gibi

Geceler mehtap ışıklarına izindir lakin
Güneşin yolu uğramasın kasır dairesine

Servi mest olmuş bir halde sallanıyor
Heybetiyle dize getiriyor kötü gözleri
Kasra rüzgar vurunca rükuya giderler
Yüce kapı hepsinin olur secdegahı

Kasrın kapısına hilali niçin etmez halka
Galiba bu işte inatçı feleğin var günahı

Niçin şu Süreyya yıldızını kasrın avizesi yapmaz
Feleğin yıldızı düşmüş gibi ermiş ihtiyarlığa

Bir benzeri varsa da ressamın hayalinde
Dünyada hiç kimse görmemiş bunun benzerini

Gül suyunun kokusu yayılır her gece nem düştükçe
Buranın öyle latiftir yeşili ve bitki örtüsü

Bu mahal dünya cennetinin gıpta ettiği yer olmaz mı
Cihanın yüce padişahının olalı tahtına mekan

Padişah Hazret-i Selim Han yüce himmet sahibi
Ona makam olamaz felek köşkünün kubbesi
Mübarek parmağının kuvvetiyle hizmete açsa
Güneşin ruhu dolar okların buseleriyle

Okuyla göze sürme çekmeye feleğin niyeti var
İki gözüne sürme çekince yolunun toprağı

Bu hak vergisi yardımlarla asla olamaz
Zaloğlu Rüstem huzurunda bir küçük sipahi

Meleklerden bir haykırış erişir geyiklerle

Maşallah ne güzel kuvvet-i şahane ne güzel

Güneşin eline mum verir nurundan
Küçük bir zerreye düşse mübarek bakışı

Kalmadı devir ve zamanında bahtı kara
Siyah olan yalnız dilberlerin zülfüdür

Ta ki alemin aynasında geceler ve gündüzler
Ortaya çıksın feleğin güneş ve ay sureti
Devletli kasrında saadetle gönül sefasıyla
Daim eylesin Mevla-yı Teala o padişahı

Düşse tarih bu mısra ile münasip Fazıl
Allah mübarek etsin odur minnet dünyasının şahı.

El Abdüd-dai Mehmed Es'ad el-Yesari gaferallahu zünübehu
H. 1206

BESTE ODASI ŞEYH GALİB

Cihan padişahı daima adaletli Sultan Selim Han
Ki odur cümle kulları kederden kurtaran

Zamanın geçmesiyle yok olmaya meyletmiş iken
Odur devletin temellerini yeniden inşa eden

Dünyaya önceki nizamı sağlamaktır maksadı
Şüphesiz zamanın cihangiri, Allah yardım eylesin
Hangi yöne baksa orası derhal mamur olur
Bir bakışıyla zahmetsizce yapan usta odur

Özellikle işte bu yüce kubbeli güzel kasrı
Kudretini göstererek bir nefesle imar eden odur

Ama ne kasır ki bakanları hayrete düşürür hayallere sürükler

Baharın rengini giydiğinde onu Bihzad bile tasvir edemez

Öyle bir kasır ki Hüsrev'in yedi yıldızı duvarlarının süsüdür
Nizamı intizamı sonsuzluk destanlarını hatırlatır

Öyle bir kasır ki gölgesi bile nazikçe üzerine düşse
Anka kuşu demir yumurtasını kırıp ortaya çıkar

Avlusunun safasını seyretse rüya aynasında
Şirin'in köyünü şaşırır, süt ırmağını terk eder Ferhad

Hamel (Koç) burcundan güzelliğini alan alem güneşi
Yüz sürmeye gelir, kapıcılardan medet ister daima
Nice tecelliler içinde odur zamanın kutbu, alemin padişahı
Yeridir dense dört esasın yükseliyor bu sütunların
omuzlarında

Bu mana anlaşılır Ok Meydanına nazır olmaktan
Ki kudret yayı gücünü kuvvetini artırır daima

Nişangah eyler mana ehlini hizmette daim
Güzel mısralar yazdırır ihsan üstüne

Allaha hamdolsun ki bir bakışın artırdı itibarımı
Mahzun gönüllerin her dem zikri devletine duadır

Kusurumu affet şevketlü hünkarım sevincimden
Unuttum vasfını methetmeyi, sundum halisane duygularımı

Sözlere sığmaz bir padişahsın değerlisin şair ne yapsın
Sıfatlarını yazarak hangi ihsanını sayıp döksün

Daima böyle eşsiz bir kasırda safalarla
Allah devletini ömrünü ecdadı kıskandıracak hale getirsin
Dedim ki tarihin Ok Meydanı'nı hayal ederek ey Galib
Mübarek olsun bu yeni kasır cihan padişahına.
H.1206 (1791-92)

**EK 9: Aynalıkavak Kasrı Bahçe Kapısındaki Kitabede Kismen
Yer Alan Şeyh Galip'e Ait Kasidenin Tam Metni**

SA'İD Ü ŞEHİD SULTÂN SELÎM HAN RÂHMETÜLLÂHALEYH
HAZRETLERİNİN TÎR-ENDÂZÎDE KEMÂLINE TÂRIHDİR

Pâdişâh-ı bahr u ber Sultân Selîm-i kâmkâr
Kabza-i fermânının minkâdıdır seb'-i şedâd

Sa'd-ı râmih nîrû-yi ikbâlinin tirkeş-keşi
Cümbüş-i ebrûsuna Behrâm râm-ı inkiyâd

Tâli'inde olması bî-şübhe sehmü'l-gayb ânın
Olduğudur zây-ı pâkinde isâbet-itiyâd

İşte ez-cümle bu bâbı açdı Okmeydânî'na
Yani erbâb-ı hüner bu bâba etsün istinâd

Dergehinden canib-i sa'de yol açmaktır garaz
Sa'd-ı Vakkas'ın edip ruh-i şerifin gâhi şad

Hâsılı sehmüs-sa'âdetdir sarây-ı tâli'i
Etmede âsâr-ı hayrı birbirine ittirâd

Rezm ü bezm ü şî'r ü inşâda müsellimdir tamâm
Her kemâlinde uşağı koşusudur Keykubâd

Nükte-pîrâ vü tüfenk-endâz u hem şîrîn-suvâr
Ermemişdi hak bu kim bu menzile Sultân Murâd

Eylese hurşîd-i lâyıkdır eger kandil-i tîr
Fikret-i rûşenle etdikçe nişângâhın reşâd

Bir kebâze kuvvet-i bâzûsuna kavs-ı kuzah
Belki şehperr-i hadenk-i zûru Cebrâil-nijâd

Himmeti ednâ şikâra saymaz ol şâhîn yine

Olsa kurbânı gazâl-i mihr eger her bâmdâd

Kuvvet-i zâl ü Nerîmânın kodu taş başına
Ayagina tozuna ermez Rüstem-i rûyîn-nihâd
Altı şâhiddir tamâm emn ü amanâ şeş-cihet
Râyegâne devr-i lutfunda o rûtbe adl ü dâd

Nâvenk-i müjgân ebrû-veş yaraşmış ülfete
Eyleyip birbirine pîr ü civân hubb ü vedâd

Bu sözü gûş eyledim bir dem leb-i sûfârdan
Mûcib-i rif'at degil mi dogrusu ya ittihâd

İrtifâ etmek ne mümkindir hevâ-yı vafına
Kâr-sâz-ı dehrdir olsun hemân ömrü ziyâd

Kâr-sâz-" dehrdir olsun hemân ömrü ziyâd
Bir duâ-gûyende-i dîrîneyim hem-bende-zâd

Söyledim Gâlib murassa mısra-ı târîhini
Oldu yâ Hak bâb-ı zîbâ cây-ı şastında küşâd

H. 1206 (M.1791-92)

Extended Abstract

Aynalıkavak Palace is a small but unique building remaining from the Imperial Dockyard Palace complex by the Golden Horn of Istanbul. Together with its vast garden, today it is affiliated with the National Palaces organization. Ottoman inscriptions adorning the garden gate, entrance door and interiors of the palace are of great importance with its classical architecture. Here classical Ottoman architectural style, living its last days, is meeting with classical Ottoman poetry and art of calligraphy. This work, based on this meeting, focuses on the historical rivalry between Ottoman and Safavid dynasties observed in the poems inscribed on the walls of Aynalıkavak Palace.

Shaikh Galib Dede Efendi was a Mavlavi shaikh which is a sufi sect belonging to the line of Mevlana, the great sufi and poet who lived at the 13. Century in Konya, at the center of Anatolia. Galib Dede, after publishing a famous Divan, at a very young age became responsible (shaikh) for the Galata Mevlevihanesi (Mavlavihouse) in Istanbul. He was a very close friend of Sultan Selim III. When the sultan ordered reconstruction of the Aynalıkavak Palace, Galib Dede composed a poem in praising the Sultan and the newly constructed imperial building. His poem was inscribed on the outer and interior walls of the palace. Enderuni Fazıl was the other poet who also wrote a poem in praising the Sultan and newly built palace. The long poems starting from the garden gate to the interior walls of the palace were all inscribed by a famous calligrapher of the time, Yesari Mehmet Esad.

Yesari Mehmet Esad was specially famous for his great mastership in the Talik style, in the art of Ottoman calligraphy. The nickname "Yesari" comes from his using left hand in writing, due to his disability to use his right hand. Talik was originally an Iranian style in the Arabic calligraphy. Iranians are proud of his masters in this style. But Yesari Mehmet Esad, giving a Turkish character to this style, created a unique style out of it.

This was just a small example of traditional rivalry between Ottoman and Iranian cultures. Political, religious and cultural rivalry goes back to Yavuz Sultan Selim and Shah Ismail at 16. Century. This is not an ethnic or national encounter because both of the dynasties are Turkish. Iran had been governed by Turkish dynasties for about 900 years, starting from the Seljuks. Safavids were in power until the end of the 18.

Century. Kadjar dynasty which came after was also Turkish. Rivalry based mainly on religious sphere; Ottoman Empire was leader of Sunni World while Iran was leader of Shiate sect of Islam. This situation together with the political problems at the rather long borders, created an ongoing struggle between the two dynasties for centuries.

Although the rivalry caused many wars, the Agreement of Kasrı Shirin became a turning point where political struggle for boundaries between the two countries was settled to a great extent. But sacred centers of Shia faith like Necef and Kerbela kept causing problem which were part of the Ottoman Empire at the central region of Irak. Political and religious rivalry greatly affected the culture and art in both countries. Ottoman language, art and literature was developed in connection with the Iranian culture. They actually were intertwined.

As the Ottoman Empire became stronger, and gained upper hand, a challenge to the Persian culture was developed within the Ottoman art and culture. Ottoman artists in many fields like poetry, architecture, calligraphy felt themselves responsible for supporting their country in the political struggle against Iranian dynasties. It became a tradition to compare the two cultures and show superiority of the Ottoman to the Iranian.

Tulip Age (Lale Devri) of Sultan Ahmet III was a period which the above mentioned rivalry was intensively experienced. The main aim of Sadabad Kasrı which was built at this time at the Golden Horn of Istanbul was to show how superior the Ottoman architecture was over the Iranian, comparing to the dynastic palace of Chehel Sutun (Forty Columns) in Isphahan, then capital of Iran. Nedim, the famous poet of the Tulip Age also dealt in his poems with this subject extensively. One of his verse is very famous saying "One stone in İstanbul is worth more than the whole Iranian country".

Reign of Sultan Selim III in which Aynalıkavak Palace has gained the present shape coincides with the time of Kajar dynasty in Iran. Ottoman poets, like painting artists of that age in Europe, were motivated to use their skills in honour of the Sultan. And in accordance to the tradition of centuries they compared the might and power of the Sultan to Iranian shahs. Ottoman Sultans were called "padishah" which means in Persian "shah of the shahs".

In the example of Aynalıkavak Palace, verses of the two famous poets of the time of Sultan Selim III are examined; Shaikh Galib and Enderuni Fazıl. They use the image of Sad b. Vakkas, a companion of Prophet who conquered Iran at the time of Caliph Omar and who was also famous with his skill in using arrow and considered among Muslims as archers master. His image is widely used by Ottoman poets as a symbol of superiority over the Iranian culture. Aynalıkavak Palace is looking at the archery arena (Okmeydanı) on the land side. Poets call it arena of Sa'd b. Vakkas. Sultan Selim III. was also famous with his mastership in archery.

On the entrance and interior walls of Aynalıkavak Palace, both of the poets try to show, in a comperative and rather exaggerated style, inferiority of famous Iranian epic characters as well as famous cultural images to the Ottoman Sultan and to his palace. Famous Iranian mytological hero Behram immediately obeys to the Sultan only with a flick of his eye. Famous Iranian hero – commander Rustem could only be a small rider (sipahi) under the Sultan. Iranian miniature artist Bihzad would be incapable of depicting the beauties of the garden of Aynalıkavak Palace. Seven stars (Heft Evreng) of the Iranian Shah Husrev would only be wall decoration at the Aynalıkavak Palace. Comparisons continue on in this manner.